

SIVILRETTS-
FORVALTNINGEN

RETNINGSLINJER FOR OPPFØLGING AV RETTSSAKER KNYTTET TIL VERGEMÅL

Retningslinjer for oppfølging av rettssaker

Innhold

1 Bakgrunn og hovedprinsipper	3
1.1 Innledning.....	3
1.2 Hovedregel om utøvelse av partsstilling	3
1.3 Særregel om utøvelse av partsstilling	3
1.4 Korrespondanse mellom statsforvalterne og SRF	3
2 Fratakelse av rettslig handleevne	4
2.1 Statsforvalterens kompetanse i søksmål om fratakelse av rettslig handleevne.....	4
2.2 Statsforvalteren reiser søksmål om å frata en som har foreldreansvaret vergemålet for eget barn.....	4
2.3 Statsforvalteren skal varsle om prinsipielle saker	4
2.4 Statsforvalteren vedtar forkynning	5
2.5 Anke til Høyestrett eller EMD.....	5
2.6 Statsforvalteren skal varsle SRF om anke til Høyesterett eller EMD.....	5
2.7 Om enkelte prosessregler for domstolen.....	5
2.8 Registrering av dommer og orientering til SRF	5
3 Søksmål om om gyldigheten av vedtak og rettslig overprøving av vedtak om vergemål	5
3.1 Søksmål om gyldigheten av vergemålsforvaltningens vedtak	5
3.2 Rettslig overprøving av vedtak om vergemål.....	5
3.3 Utøvelse av partsstilling	6
3.4 Statsforvalteren skal varsle SRF	6
4 Erstatningskrav mot staten	6

1 Bakgrunn og hovedprinsipper

1.1 Innledning

Det er tre hovedtyper saker på vergemålsområdet som behandles av domstolene.

Dette er søksmål om

- fratakelse av rettslig handleevne
- gyldigheten av forvaltningsvedtak, og
- erstatning

Disse retningslinjene har til hensikt å gi nærmere veiledning om hvordan slike saker skal følges opp av statsforvalterne.

1.2 Hovedregel om utøvelse av partsstilling

Staten er ett rettssubjekt, og det er staten som sådan som er part¹ i et søksmål. Innenfor vergemålsområdet, utøves partsstillingen av Justis- og beredskapsdepartement (JD), selv om søksmålet gjelder et forhold et underliggende organ er ansvarlig for. Det innebærer at det er departementet som har beslutningskompetanse i saken (forlikskompetanse, ankekompetanse mv.), og som er stedfortreder². Både beslutningsmyndigheten og rollen som stedfortreder kan delegeres. Statens partsstilling for domstolene angis som staten ved vedkommende departement, f.eks. staten v/Justis- og beredsskapsdepartementet. Departementet skal motta forkynningen av stevningene og kvittere.

Regjeringsadvokaten skal etter anmodning fra et departement føre rettssaker for det offentlige.³ Utgangspunktet er at Regjeringsadvokaten skal føre alle rettssaker for staten.⁴ Hvis det er aktuelt med bistand fra Regjeringsadvokaten, er det JD som ber om slik bistand. Som hovedregel vil Statens sivilrettsforvaltning (SRF) bli bedt om å håndtere saken på vegne av staten.

1.3 Særregel om utøvelse av partsstilling

En særlig ordning framgår av vergemålsloven § 69. Her gis statsforvalteren kompetanse til å reise sak om vergemål. Dette er saker om fratakelse av rettslig handleevne etter vergemålsloven § 22 og saker om fratakelse av vergeansvar for en som har foreldreansvar for en mindreårig etter vergemålsloven § 19. I disse sakene utøver statsforvalteren partsstillingen på vegne av staten i tingretten, og eventuelt lagmannsretten.⁵

Justis- og beredskapsdepartementet ga føringer til embetene om behandling av disse sakene i brev 15. juli 2013. Her framgår det at statsforvalteren i saker for tingretten eller lagmannsretten selv vurderer om de skal prosedere saken eller benytte eksternt prosessfullmektig.

1.4 Korrespondanse mellom statsforvalterne og SRF

Rettssakene innenfor vergemålsområdet inneholder taushetsbelagt informasjon. Dokumenter må derfor sendes på en måte som hindrer at uvedkommende kan få tilgang til opplysninger. Mellom statsforvalteren og SRF skal dokumenter sendes via e-formidling til Statens sivilrettsforvaltning (org.nr. 986 186 999).

¹ Tvisteloven § 2-1

² Tvisteloven § 2-5 og domstoloven § 191

³ Instruks for Regjeringsadvokaten FOR-1962-05-09-1

⁴ Retningslinjer. Statsministerens kontor, April 2022, Foreleggelse av saker for Regjeringsadvokaten

⁵ Vergemålsloven § 73 annet ledd og brev fra Justis- og beredskapsdepartementet datert 15. juli 2013

Ved oversendelse til SRF må Statsforvalterne benytte følgende sakstittel/overskrift:
«Vergemål – Rettssak»

Dette gjelder saker om

- rettslig handleevne, anke til HR/EMD (se nedenfor punkt 2.4)
- rettslig handleevne, bemyndigelse (se nedenfor punkt 2.2)
- rettssak – prosessvarsel/stevning (se nedenfor punkt 3)
- erstatningskrav (se nedenfor punkt 4)

2 Fratakelse av rettslig handleevne

2.1 Statsforvalterens kompetanse i søksmål om fratakelse av rettslig handleevne

Det følger av vergemålsloven § 69 første ledd at statsforvalteren kan reise sak om vergemål med fratakelse av rettslig handleevne⁶. Når statsforvalteren har begjært slikt vergemål, har statsforvalteren også kompetanse til å anke rettens avgjørelse i saken.⁷

Det følger videre av vergemålsloven § 75 fjerde ledd at statsforvalteren har kompetanse til å ta imot søksmål om endring eller opphevelse av dom om fratakelse av rettslig handleevne. Når statsforvalteren har kompetanse til å ta imot slike søksmål, har statsforvalteren også kompetanse til å anke rettens avgjørelse i saken.⁸

Statsforvalteren utøver i disse sakene partsrettigheter på vegne av staten for tingretten og lagmannsretten⁹. Overordnet myndighet kan instruere statsforvalteren i saken, men det vil sjelden være aktuelt.

Statsforvalteren kan prosedere saken selv eller benytte ekstern prosessfullmektig.¹⁰

2.2 Statsforvalteren reiser søksmål om å frata en som har foreldreansvaret vergemålet for eget barn

Det følger av vergemålsloven § 69 første ledd at statsforvalteren kan reise sak om å frata en som har foreldreansvaret vergemålet for eget barn.¹¹ Når statsforvalteren har begjært fratakelse av slikt vergemål, har statsforvalteren også kompetanse til å anke rettens avgjørelse i saken.

Statsforvalteren utøver i disse sakene partsrettigheter på vegne av staten for tingretten og lagmannsretten . Overordnet myndighet kan instruere statsforvalteren i saken, men det vil sjelden være aktuelt.

Statsforvalteren kan prosedere saken selv eller benytte ekstern prosessfullmektig.

2.3 Statsforvalteren skal varsle om prinsipielle saker

Dersom saken for tingretten eller lagmannsretten reiser spørsmål av prinsipiell karakter, skal statsforvalteren varsle SRF så tidlig som mulig. Statsforvalteren utarbeider i så fall et notat som kort redegjør for hovedproblemstillingene i saken med en begrunnelse for hvorfor saken anses som prinsipiell. Terskelen for å varsle SRF skal være lav. SRF orienterer JD og vurderer om det bør bes om bistand fra Regjeringsadvokaten. Varsling skal skje som nevnt i punkt 1.4.

⁶ Vergemålsloven § 22, jf. § 20

⁷ Vergemålsloven § 73 annet ledd

⁸ Vergemålsloven § 73 annet ledd

⁹ Brev fra Justis- og beredskapsdepartementet datert 15. juli 2013

¹⁰ Brev fra Justis- og beredskapsdepartementet datert 15. juli 2013

¹¹ Vergemålsloven § 19

2.4 Statsforvalteren vedtar forkynning

Statsforvalteren kan vedta forkynning i sak om fratakelse av rettslig handleevne. I saker hvor motparten anker til Høyesterett kan statsforvalteren ikke binde staten utover å vedta forkynning.

2.5 Anke til Høyesterett eller EMD

Ved anke til Høyesterett eller EMD skal Regjeringsadvokaten alltid tre inn som prosessfullmektig.¹² SRF vil normalt håndtere saken på vegne av staten. Statsforvalteren kan bli bedt om å lage skriftlig innspill til anken og andre prosesskrift, og vurdere hvilke vitner som bør tilbys.

2.6 Statsforvalteren skal varsle SRF om anke til Høyesterett eller EMD

Dersom statsforvalteren vurderer at det er aktuelt å anke til Høyesterett må SRF kontaktes raskt. I så fall må statsforvalteren utarbeide et kort notat som begrunner anken.

Ved mottak av anke til Høyesterett/EMD, skal statsforvalteren kontakte SRF, helst samme dag som anken mottas hos statsforvalteren. Alle dokumenter i rettssaken skal oversendes SRF.

Varsling skal skje som nevnt i punkt 1.4.

2.7 Om enkelte prosessregler for domstolen

SRF har utarbeidet en veileder om fratakelse av rettslig handleevne, se Veileder 2/ Juli 2021.¹³ I veilederen omtales blant annet reglene om taushetsplikt og bevisforbud, om saksanlegg, om rettens sammensetning, behandling, avgjørelse og registrering, og om sakskostnader.

2.8 Registrering av dommer og orientering til SRF

Det er opprettet en egen dokumentkategori i VERA som embetene skal bruke for å legge inn dommer om fratakelse av rettslig handleevne.¹⁴ Dommene registreres på den aktuelle vergehaver.

Dommene skal sendes SRF med digital post slik at SRF kan ha oversikt over praksis. Ved digital forsendelse skal statsforvalterne bruke SRFs org.nr. som er 986 186 999.

3 Søksmål om om gyldigheten av vedtak og rettslig overprøving av vedtak om vergemål

3.1 Søksmål om gyldigheten av vergemålsforvaltningens vedtak

En part kan reise søksmål mot staten om gyldigheten av vergemålsforvaltningens vedtak. Slike søksmål innebærer at domstolen prøver lovligheten av vedtaket (legalitetskontroll). Ved prøvingen tar domstolen utgangspunkt i om vedtaket er fattet av riktig myndighet i henhold til loven (personell kompetanse), om vedtaket har et innhold som ligger innenfor lovens ordlyd (materiell kompetanse), og om vedtaket er fattet i henhold til lovens saksbehandlingskrav (prosessuell kompetanse). Domstolene kan ikke overprøve det som hører inn under forvaltningens «frie skjønn», det vil si det faglige skjønnet som det enkelte forvaltningsorgan er satt til å utøve og som ikke følger av lov eller forskrift.

3.2 Rettslig overprøving av vedtak om vergemål

En part kan reise sak om rettslig overprøving av vedtak om vergemål etter vergemålsloven § 55 og opphevelse av vergemål etter vergemålsloven § 63. Innenfor rammene av vergemålsloven, kan

¹² Brev fra Justis- og beredskapsdepartementet datert 15. juli 2013

¹³ <https://www.vergemal.no/retningslinjer.461556.no.html>

¹⁴ Opprett/endre sak er det et eget valg for å velge at personen er fratatt rettslig handleevne. For å sette dokumentkategori velges «Behandle andre dokumenter» og «Fratakelse av rettslig handleevne ved innregistrering av dommen i Vera».

domstolen her prøve alle sider av saken, også forvaltningens frie skjønn.¹⁵

3.3 Utøvelse av partsstilling

Det er staten som er part ved søksmål om gyldigheten av vedtak, og rettslig overprøving av vedtak om vergemål og opphevelse av vergemål.

Søksmål om gyldigheten av et vedtak kan reises selv om vedtaket ikke er behandlet som klagesak av SRF. Forutsetningen er at det er gått 6 måneder fra klage første gang ble framsatt, og det ikke skyldes forsømmelse fra klagerens side at klageinstansens avgjørelse ikke foreligger.¹⁶

Justis- og beredsskapsdepartementet er stedfortreder og utøver partstillingen. Det er dermed departementet som er rett saksøkt og som vedtar forkynning på vegne av staten, se nærmere om dette i punkt 1.2 ovenfor.

Departementet vil normalt anmode Regjeringsadvokaten om å være prosessfullmektig. Samtidig vil departementet som hovedregel be SRF håndtere saken på vegne av staten. Det innebærer blant annet å sikre nødvendig saksforberedelse i samarbeid med Regjeringsadvokaten.

Det vil ofte være statsforvalteren som kjenner faktum i saken best, og statsforvalteren vil derfor som hovedregel bli involvert i forberedelsen av saken. Informasjon fra statsforvalteren vil være viktig både når det gjelder faktum, praksis og bevisførsel. I enkelte tilfeller kan statsforvalteren bli bedt om å lage utkast til tilsvar eller andre prosesskriv. Statsforvalteren kan også bli bedt om å vitne under hovedforhandling.

SRF vil som hovedregel møte som partsrepresentant for staten under hovedforhandlingen.

3.4 Statsforvalteren skal varsle SRF

Dersom statsforvalteren mottar varsel om søksmål eller stevning i denne typen saker, må statsforvalteren snarest sende varslene om søksmål eller stevningen til SRF slik som beskrevet ovenfor i punkt 1.4.

4 Erstatningskrav mot staten

Dersom det anlegges søksmål for domstolene med krav om erstatning, er Justis- og beredsskapsdepartementet stedfortreder og utøver partstillingen. Det er dermed departementet som er rett saksøkt og som vedtar forkynning på vegne av staten, se nærmere om dette i punkt 1.2 ovenfor. Det vises ellers til punkt 3.3 med hensyn til håndteringen av saken, og det videre samarbeidet mellom Regjeringsadvokaten, SRF og statsforvalteren.

Statsforvalteren skal snarest sende varsel om søksmål eller stevning i erstatningssaker til SRF slik som beskrevet ovenfor i punkt 1.4.

¹⁵ Vergemålsloven § 68 andre ledd, andre setning.

¹⁶ Forvaltningsloven § 27 b

Alle fylkesmenn
Sysselmannen på Svalbard

Deres ref.

Vår ref.
13/3463 EP KKF/bj

Dato
15.07.2013

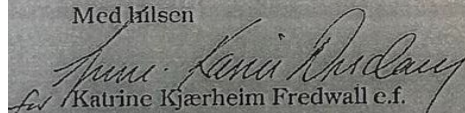
**FYLKESMANNENS UTØVELSE AV PARTSSTILLING OG BRUK AV
PROSESSFULLMEKTIG I VERGEMÅLSSAKER**

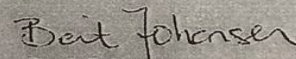
Det følger av lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål § 69 første ledd at fylkesmannen kan reise sak om vergemål. Når fylkesmannen har begjært vergemål, har fylkesmannen også kompetanse til å anke, jf. loven § 73 første ledd. Hva som er en vergemålssak, fremgår av loven § 68. I disse sakene utøver fylkesmannen partsstillingen på vegne av staten.

Etter samråd med Statsministerens kontor og Regjeringsadvokaten klargjør Justis- og beredskapsdepartementet at fylkesmannen i saker for tingretten og lagmannsretten vurderer om fylkesmannen selv skal prosedere saken eller om fylkesmannen skal benytte en ekstern prosessfullmektig. I saker for Høyesterett eller Den europeiske menneskerettighetsdomstolen skal Regjeringsadvokaten tre inn som prosessfullmektig. Regjeringsadvokaten skal videre orienteres om saker som kan være av prinsipiell betydning på et så tidlig stadium som mulig.

I vergemålssak regnes sysselmannen på Svalbard som «fylkesmann», jf. loven § 4 annet punktum.

Med hilsen

for Katrine Kjærheim Fredwall e.f.
lovråd giver

Berit Johansen
seniorkonsulent

Kopi: Fornyings- og administrasjonsdepartementet
Statsministerens kontor
Regjeringsadvokaten
Statens sivilrettsforvaltning, Hamar

Postadresse
Postboks 8005 Dep
0930 Oslo

Kontoradresse
Gullhaug Torg 4a
0454 Oslo

Telefon - sentralbord
22 24 90 90
Org.nr.: 972 417 831

Lovavdelingen

Saksbehandler
Katrine Kjærheim Fredwall
22 24 53 79
katrine.fredwall@jd.dep.no

⁹ Rundskriv G01/2017, utgitt av Justis- og beredskapsdepartementet 31. mars 2017.